

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1567>

Geliş Tarihi: 27.01.2019

Kabul Tarihi: 30.04.2019

İSPANYOLLARIN GÖZÜNDEN ATATÜRK'ÜN VEFATI VE CENAZE MERASİMİ

Esin TÜYLÜ TURAN*

Özet

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, geçirdiği siroz rahatsızlığı sonucunda 10 Kasım 1938 tarihinde vefat etmiştir. Vefatının ardından 21 Kasım'daki cenaze törenine kadar bedeninin bozulmaması için kendisine tahnit işlemi uygulanmıştır. Törene kadar geçen 11 günlük süre içerisinde, cenazesi önce Dolmabahçe Sarayı'nda halkın ziyaretine açılmış ardından da kendisine önce denizde ve sonra da Ankara'da olmak üzere iki cenaze töreni düzenlenmiştir. Bu süreçte yaşanan gelişmeler, İspanya gazeteleri ve İspanyol kamuoyu tarafından da takip edilmiştir. Bu çalışmada, Atatürk'ün vefat süreci ile ilgili İspanya Milli Kütüphanesi ve İspanya Kültür ve Spor Bakanlığı bünyelerindeki iki gazete arşivinden elde edilen haberler incelenmiştir. İspanya gazetelerinde, Atatürk'ün vefatı, İsmet İnönü'nün yeni cumhurbaşkanı seçilmesi, cenazenin İstanbul'da ziyarete açılması, cenaze törenine katılacak yabancı devlet temsilcileri ve cenaze törenleri ile ilgili ayrıntılara yer verilmektedir. Bunların yanı sıra II. Dünya Savaşı'na giden süreçte, Atatürk'ün ölümünün dış politikaya etkilerinin nasıl olacağına ilişkin yorumlar da yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, İspanya, İspanyol Basını, Atatürk'ün Ölümü, Cenaze Töreni

Atatürk's Death and Funeral From the Eyes of the Spaniards

Abstract

Mustafa Kemal Atatürk, founder and the first president of the Republic of Turkey, passed away on November 10th 1938, because of cirrhosis decease. After his death, his body was embalmed in order to prevent from corruption till the funeral on November 21st. In the 11 days period till the funeral, firstly his body had been on display for the visitors

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, esinatik@gmail.com. ORCID ID: 0000-0003-4645-9389.

İspanyolların Gözünden Atatürk'ün Vefatı ve Cenaze Merasimi

in the Dolmabahçe Palace and afterwards two funerals had been organized for him, one in the sea another in Ankara. Developments in this process had followed by Spanish newspapers and public opinion. This work, examines the news gathered from the historical newspaper archives of Spanish National Library and Spanish Ministry of Culture and Sports. Spanish newspapers give detailed information about Atatürk's death, election of İsmet İnönü as his successor, exposition of his body in İstanbul, foreign representatives to be joined to the funeral and funeral itself. Besides, comments had been done about the effect of his death on foreign politics in the process of the World War II.

Keywords: Mustafa Kemal Atatürk, Spain, Spanish Press, Atatürk's Death, Funeral

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, 1937 yılında yakalandığı siroz hastalığı nedeniyle 10 Kasım 1938 tarihinde saat 09.05'te hayatını kaybetmiştir¹. II. Dünya Savaşı'na giden süreçte, savaşın seyrini etkileyebilecek olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı'nın ölümü, yerli ve yabancı basın tarafından da üzerinde durulan önemli bir konu olmuştur. Atatürk'ün ölümünün iç ve dış basında bulunduğu yankılar ve yapılan yorumlara ilişkin birçok çalışma bulunmaktadır². Ancak bu çalışmalar arasında, Avrupa'nın diğer ucundaki İspanya Cumhuriyeti'nin gazetelerinde bu olayın nasıl işlendiğine

¹ Ruşen Eşref Ünaydın, *Atatürk'ün Hastalığı*, Ankara, 1959, s.48; Hakan Uzun, "Liderine Ağlayan Bir Ulus: Atatürk'ün Ankara'daki Cenaze Töreni", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S 43, Bahar 2009, s. 531; Enver Behnan Sapolyo, *Atatürk'ün Ölümü 10 Kasım 1938*, Refet Zaimler Kitapevi, İstanbul, 1957, 37-38; Mithat Aydın, "Atatürk'ün Son Hastalığı", *Belgi*, Sayı: 12, Yaz 2016, s. 183.

² Mustafa Sarı, "The Times Gazetesi'ne Göre Atatürk'ün Vefatı", *Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10/1, 2008, ss. 371-382; Nurcan Toksoy, "Avrupa Gazetelerinde Atatürk'ün Ölümüyle İlgili Olarak Çıkan Haber ve Yorumların Türk Basınına Yansımaları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 37-38, Mayıs-Kasım 2006, s. 141-186; Mehmet Yetişgin, "İngiliz The Times Gazetesinin Atatürk'ün Vefatı Üzerine Yaptığı Haber, Yorum ve Yayımladığı Obituary", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 7, s. 3, 2006; Serkan Yazıcı, M. Bilal Çelik, "Yalan Haberlerden Gerçek Haberlere: Basında Atatürk'ün Ölümü", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume 5 Issue 6, December 2012, s. 105-117; Cengiz Akseki, "Atatürk'ün Ölümünün Türk Ulusal Basınına Yansımaları (1938-1939)", *Belgi*, Sayı. 12, Yaz 2016, s. 202-236; Ramazan Çalık, "Atatürk'ün Vefatı ve Alman Basını", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. XVIII, s. 54, 2002, s.877-902.

ve İspanya kamuoyunun Atatürk'ün ölümü ile ilgili nasıl bilgilendirildiğine ilişkin bir veri bulunmamaktadır.

İspanya'da basın faaliyetleri, 1661 yılında *La Gaceta* gazetesinin kurulması ile başlamıştır³. XVIII. ve XIX. yüzyıl boyunca İspanya'da gazete ve dergi sayıları hızla artmıştır. 1868 yılında Cadiz'de başlayan ve Kraliçe II. Isabel'in tahttan indirilmesi ve I. Cumhuriyet'in ilanı ile sonuçlanan “Muzaffer Devrim” hareketi sırasında⁴, “basın özgürlüğüne” yönelik ciddi adımlar atılmıştır. Bu çalışmaların sonucunda, cumhuriyet rejimi ile birlikte ilan edilen anayasada, “basın özgürlüğü vatandaşların vazgeçilmez bir hakkıdır”⁵ ifadesi ile birlikte İspanya'da basın özgürlüğü dönemi başlamıştır. Bu özgürlük, Franco'nun iktidara gelişi ve diktatörlük yönetimi kurmasına kadar devam etmiş ve bu süreçte İspanya'da gazete ve dergi sayıları zirve noktasına ulaşmıştır.

İspanya gazeteleri ve kamuoyu, 1782 yılından beri dostu olan Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanan gelişmeleri de yakından takip etmekteydi. Mustafa Kemal Atatürk'ün sağlığının kötüye gittiğinin bildirilmesinin ardından, İspanya basını, Atatürk'ün durumuna dikkat kesilmiş ve cenaze töreni gerçekleşene kadar yaşanan tüm gelişmeleri ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Bu çalışmada, Atatürk'ün ölümü ile ilgili İspanya Milli Kütüphanesi ve İspanya Kültür ve Spor Bakanlığı bünyesindeki iki gazete arşivinde yapılan taramalarda elde edilen yorum, haber ve analizler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede, İspanya'nın Caras y Caretas, CNT, Diario de Almeria, Diario de Burgos, Diario de la Marina, El Dia de Palencia, El Diario Palentino, El Liberal, El Progreso, Frente Rojo, Full Oficia del Dilluns de Barcelona, Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona, Herald de Zamora, Hoja Oficial del Lunes, Justicia Social, La Libertad, La Prensa, La Vanguardia, Solidaridad Obrera, Nostra Paraula, La Voz de Menorca, Boletín Mensual de la Sociedad de las Naciones ve Nuestra Lucha gazetelerinde tespit edilen konu ile ilgili haberler incelenecektir. Atatürk'ün ölümü ile ilgili daha önceden yayımlanan çalışmalarda, Osmanlı Devleti'nin 1782 yılından beri dostu olan ve dostluk ilişkilerini bozmayan

³ Maria Verónica de Haro de San Mateo, *Historia de la Prensa a través de los periódicos y las revistas de información general. Selección de artículos para el estudio de la Historia del Periodismo Español*, Murcia, 2011.

⁴ G. F. White, *A Century of Spain and Portugal (1788-1898)*, Methuen & Co Yayınevi, Londra, 1909, s. 253-256.

⁵ Miriam Orozco Núñez, *El Nacimiento de la Prensa de Masas en Europa: El Caso de España*, Cadiz, 2016, ss. 13-19.

İspanya'daki özgür basının kaleme aldığı haberler ve yorumlara yer verilmemiştir.

“Türklerin Babası” Hayata Veda Ederken

Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümüne giden süreçteki ilk haberlerde, kendisinin sağlığının kötüye gitmesi ve tedavi edilememesi nedeniyle ölümünün yaratacağı etkiler üzerinde durulmaktadır. Bu çerçevede ilk haber, 5 Kasım 1938 tarihli dir. Olağanüstü bir adam olan Atatürk'ün sağlığındaki ciddi durum nedeniyle, bütün basının son günlerde kendisine yoğunlaştığının belirtildiği haberde, G. Ward Price'ın muhteşem bir kariyere sahip olan Mustafa Kemal ile Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra yaptığı mülakata yer verilmiştir. Antonio J. De la Cruz tarafından tercümesi yapılan mülakatta, mütareke imzalandığı sıralarda, Mustafa Kemal'in sadece başarılı bir genç general ve Gelibolu Yarımadası'na saldıran İngiliz kuvvetlerini mağlup eden adam olarak tanındığı ve Mustafa Kemal'in Enver Paşa ile hiçbir zaman iyi ilişkilerinin olmadığı belirtilmiştir. Price'ın karşısında sarı bıyıklı, sert mizaçlı ve frak ve fes giyen bir adam vardı. Yavaş ve vurgulu Fransızcası ile Türkiye'nin hiçbir zaman İngiltere'ye karşı savaşmayacağını düşündüğünü söylemişti. Türkiye'nin paylaşılması durumunda, Küçük Asya'da Fransa'nın değil İngiltere'nin bulunması ve İngilizlerin de bölgenin yönetimini Türk yetkililere bırakması gerektiğini vurgulamıştı. Price'a göre, Mustafa Kemal'in belirttiği noktalar göz önüne alınsaydı, Orta Doğu tarihi daha farklı olabilirdi. Ancak Küçük Asya işgal edilemedi. Görüntüde İstanbul Hükümeti'nin egemenliğinde kalmıştı. Haberin devamında, kendisinin Yunanlılara karşı elde ettiği başarılarından ve İngiliz kuvvetlerini ülkeden çıkarmasından bahsedilmektedir. Haberin sonunda Mustafa Kemal'in kariyerinin bu başarılar sayesinde doruk noktasına ulaştığı bilgisine de yer verilmiştir ⁶.

Atatürk'ün ölümü durumunda neler olacağını sorgulandığı 7 Kasım tarihli habere göre, Hitler, Asya'ya nüfuz etme planlarında Türkiye'nin kendisine yardım etmesi gerektiğine ikna olmuş ve gözlerini “Türklerin kalesi ve babası” olan Mustafa Kemal Atatürk'e çevirmişti. Hitler, bu arzusunu yerine getirmek amacıyla, Ekonomi Bakanı Walther Funk ve ileri gelen ekonomistlerden birini Türkiye'nin yeni başkenti Ankara'ya göndermişti. Bu ziyaretin sonucunda yeni

⁶ *La Prensa*, 5 Kasım 1938, s. 1.

bir antlaşma imzalanmış ve Almanya, Türkiye pazarını kontrol etmeye başlamıştı⁷. Buna karşılık da Türk Hükümeti'ne savaş sonrası yaraların sarılması için 60 milyon Dolarlık bir yardım gönderilmişti. Ancak son zamanlarda, Almanya ile Türklerin paktı sona ermişti ve Atatürk'ün ciddi rahatsızlığı ve bu rahatsızlığın kötü sonuçlanabileceği ile ilgili haberlerin yayılmasından sonra, Almanya gözünü Yugoslavya ve Ukrayna'ya çevirmişti. Türk "diktatör", her zaman İngiltere'nin dostu olmuştu. İngilizlerin dâhil olduğu paktlar veya verdikleri sözler bu durumu değiştirmiyordu. Ancak İngiltere, Büyük Savaş sırasında Çanakkale'nin yıkımı ve Lloyd George'un hayatının en büyük hatası olan 1921 yılında Yunanlılara verdiği destekten dolayı hiç özür dilememişti⁸. Haberde, Atatürk'ten diktatör olarak bahsedilmiş ve kendisinin rahatsızlığı nedeniyle, yayılmacı siyaseti sırasında Türkiye'nin yardımına ihtiyaç duyacağı düşünülen Hitler'in kendisine yeni ortaklar bulma çalışmasına başladığı ve olası bir savaş durumunda da Türkiye'nin İngiltere'ye yüz çevirmesine ihtimal verilmediği görülmektedir.

Modern Türkiye'nin kurucusu Atatürk'ün hayatının sonuna yaklaştığının belirtildiği 7 Kasım tarihli haberde, kendisinin 58 yaşında olduğu ve dünyayı şaşkırtan muhteşem faaliyetlerle dolu olduğu aktarılmıştır. Habere göre, Atatürk, aktif hayatı sırasında, 37 yaşındayken, doktorlar, kendisine bu hızlı hayatı bırakmazsa iki yıl içerisinde öleceği teşhisini koymuştu. Atatürk, yaşam tarzını değiştirmemiş ama yaşamaya da devam etmişti. Atatürk, "Arnavut annesine" hayrandı. Eski ve harap imparatorlukta vergi memuru olarak görev yapan babasının ölümünden sonra, Mustafa Kemal'in kariyerini tamamlayabilmesi için annesi zengin bir adamla evlenmişti. Mustafa Kemal, 1918 yılında Türkiye mağlup olduğunda, İngiliz himayesine girme "rezilliğini" kabul etmeye hazır olan ülkenin ve Türklerin bastırılmış duygularını yeniden canlandırmıştı. İngilizlerin sunduğundan çok uzak bir barış antlaşması imzalamayı başarmıştı. Mustafa Kemal, daha sonra Sultan'ı kovmuş ve modern bir milliyetçi cumhuriyet kurmuştu. Çok eşliliği, fesi, haremi, peçeyi ve hatta Arap alfabesini yasaklamıştı.

⁷ Türk-Alman Ticaret Antlaşması, 25 Temmuz 1938 tarihinde imzalanmıştır. Antlaşmaya göre, üçüncü bir ülkeden alınan mallar, antlaşmanın tarafı olan ülkelere satılamayacaktı. Bu çerçevede, iki ülke birbirlerinden sadece kendi ürettikleri ürünleri satın alabileceklerdi. Bkz. Muzaffer Deniz, "Hitler Dönemi Türk-Alman Antlaşmaları", *Sosyal Bilimler Dergisi*, c.2, s. 2, Mart 2015, s. 92.

⁸ *Diario de la Marina*, 7 Kasım 1938, s. 4.

İspanyolların Gözünden Atatürk'ün Vefatı ve Cenaze Merasimi

Çiftçilerin yanında yer almış ve Rusya, İtalya, İngiltere ve son olarak da Almanya'dan elde ettiği yardımlarla endüstriyi geliştirmişti. Faaliyetleri, Hitler'in yaptıkları ile benzer nitelikteydi. Ölümü durumunda, bir düzine insan onun halefi olmak isteyecekti. Ancak bunların içinde ilk sırada yer alan kişi, 1921 yılında Yunanlıları mağlup etmeyi başaran eski silah arkadaşı İsmet İnönü'yü. İsmet Paşa, 1908 yılındaki Jöntürk hareketinden beri devam eden Türk savaşlarının bir kahramanı ve önceki sene gizemli nedenlerden ötürü görevden ayrılmasına kadar, Kemal'in diktatörlüğünün de başbakanıydı. Söylentilere göre, Atatürk, İnönü'nün popülerliğinden rahatsızdı ancak Atatürk'ün halkına yaptığı açıklamalara göre, Hükümet'in ekonomik meselelerde yaşadığı sorunlar nedeniyle, yerine askerî kökenli olmayan bir işadamı getirilmesi için kendisinin görevine son verilmişti⁹. İspanya basınında, Atatürk'ten sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin başına İsmet İnönü'nün geçmesine kesin gözüyle bakılmaktaydı. Nitekim bundan sonraki haberlerde de kendisinin dışında herhangi bir adaydan söz edilmemektedir.

Atatürk'ün sağlık durumunun ciddileşmesine yönelik haberler 8 Kasım'dan itibaren yayımlanmaya başlamıştır. Bu tarihte yayımlanan bir haberde, Ankara'dan alınan haberlere göre, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk'ün hastalığının nüksettiği ve durumunun oldukça ciddi olduğu bildirilmiştir¹⁰. Konuyla ilgili 9 Kasım 1938 tarihli diğer bir haberde, "Türklerin Babası" Mustafa Kemal'in 7 Kasım akşamı yeni bir atak geçirdiği ve çok ağır hasta olduğu belirtilmiştir. Mustafa Kemal'in "diktatör" olarak adlandırıldığı haberde, kendisinin önceki ay tedavi gördüğü ve belirgin bir iyileşme gösterdiği ancak karaciğerinin kötü durumda olduğu ifade edilmiştir¹¹. Ertesi gün yayımlanan bir haberde ise Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk'ün iyiye gitmeye başlayan durumunun 8 Kasım sabah 6.30 civarında yeniden kötüleşmeye başladığı ve durumunun oldukça ciddi olduğu belirtilmiştir. Habere göre, Atatürk'ün ateşi 36,4, kalp ritmi 120 ve solunumu 22 idi. Haberin devamında, Mustafa Kemal'in önceki geceyi çok zor geçirdiği, 9 Kasım öğle saatlerinde durumunun halen ciddiyetini koruduğu, doktorların o ana kadar uyguladıkları tedaviye devam ettikleri ve Ankara'da Başbakan ve hükümetteki meslektaşlarının

⁹ *Diario de la Marina*, 7 Kasım 1938, s. 4.

¹⁰ *La Prensa*, 8 Kasım 1938, s. 4.

¹¹ *La Vanguardia*, 9 Kasım 1938, s. 4.

bir araya gelerek Atatürk'ün hastalığının yarattığı durumu ele aldıkları da bildirilmiştir¹².

Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk'ün geçirdiği yeni krizle ilgili diğer bir haberde, kendisinin durumunun çok ciddi olduğu, hatta öldüğüne ilişkin söylentiler olduğu bildirilmiştir. Önceki gece alınan resmi yazıya göre, Atatürk'ün her an ölebileceğinden korkulduğu, her geçen saat sağlığının daha da kötüye gittiği ve durumunun kritikliğini koruduğu ifade edilmiştir. Atatürk'ün 17 Ekim'de bir böbrek rahatsızlığı geçirdiği ancak daha sonra durumunun iyiye gittiğinin belirtildiği habere göre, Atatürk artık bilincini yitirmişti. Atatürk'ün hastalığını geçirdiği, Dolmabahçe Sarayının çevresinde polis devriyeleri görev yapıyordu. Halk ve hükümet ileri gelenleri arasında büyük endişe hâkimdi. Evlat edindiği kızları ve kız kardeşi bütün gece ve bütün gün odasından ayrılmamışlardı ve kendisiyle 8 uzman doktor ilgileniyordu¹³.

Atatürk'ün ölümünün muhtemel sonuçlarına ilişkin 10 Kasım tarihli haberde, kendisinin ölümünün yeni bir denge unsuru arayan Avrupa'da önemli siyasî sonuçlar doğurabileceği ve politik çevrelerde, her şeyin “Gazi'nin haleflerinin Ankara Hükümeti'nin dış politikasını nasıl yöneteceğine bağlı” olduğunun konuşulduğu ifade edilmiştir. Ankara'nın Moskova, Berlin, Londra ve Paris ile ilişkileri iyi ve aynı seviyede idi. Türkiye, bu başkentlerden herhangi birinin politikası çerçevesinde hareket etmezdi. Kemal Atatürk'ün imzaladığı son antlaşma, Fransa ile yapılan dostluk antlaşmasıydı. Sancak meselesi, iki devlet arasındaki müzakerelerle sonlandırılmış ve iki devlet birbirine karşı güvensizliklerine de son vermişti. Bunun yanı sıra Türkiye'nin İngiltere ve Almanya ile ticarî ilişkileri de son zamanlarda gelişmişti. Bu çerçevede içerisinde Türkiye, siyasî anlamda Avrupa'daki bloklardan hiçbirine yakınlaşmamıştı. Bununla birlikte, Türkiye, Akdeniz ve Orta Doğu'daki karmaşık mekanizma içerisinde önemli bir aktördü. Bu nedenle de Kemal Atatürk'ün haleflerinin izleyecekleri politika, Avrupa dengesi için oldukça önemli bir faktör olacaktı. Haberin devamında, Atatürk'ün vekili olarak İsmet İnönü'nün atandığı da bildirilmiştir¹⁴.

¹² *Solidaridad Obrera*, 10 Kasım 1938, s. 1.

¹³ *Diario de la Marina*, 10 Kasım 1938, s. 1.

¹⁴ *CNT*, 11 Kasım 1938, s. 3.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Öldü

İspanya basınında, Atatürk'ün vefat ettiğine ilişkin ilk haber, Barselona'da yayın yapan *CNT* gazetesinde "Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Öldü" başlığıyla manşetten verilmiştir. Haberde, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk'ün 10 Kasım tarihinde saat 09.05'te derin bir koma¹⁵ içerisinde vefat ettiği belirtilmiştir. Haberin devamında Atatürk'ün biyografisine yer verilmiştir:

"Hayatını kaybeden Mustafa Kemal, 1881 yılında Selanik'te, Makedonya kökenli bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Manastır Harbiyesi Askerî Okulu'nda öğrenim gördü ve daha sonra Jöntürkler hareketinin ruhu olan İttihat ve Terakki Komitesi'ne kaydoldu. Sultan Hamid'i 1908 yılında liberal bir anayasa ilan etmeye mecbur bırakan Makedonya İsyanına aktif olarak katıldı. Trablusgarp ve Balkan savaşlarında görev aldı. 1914'te Sofya'da askerî ateşe olarak görevlendirildi ve daha sonra kendisinin sivrileceği Çanakkale'nin savunmasında görev alması için Enver Paşa tarafından geri çağırıldı. 1918 Kasım'ında ateşkesin imzalanmasından sonra askerlerinin de yardımı ile Yeni Türkiye'yi oluşturmanın temellerin olan yeni bir siyâsî düzen oluşturmak için Küçük Asya'ya geçti. Başarılı bir şekilde Erzurum ve Sivas kongrelerini topladı ve daha sonra Sultan'la ilişkilerini keserek, Nisan 1920'de ileride saltanatı da kaldıracak olan Milli Meclis'in başkanlığına seçildi.

Aynı yıl, Rusya ile bir antlaşma imzalayarak 1877'den beri kaybedilmiş olan vilayetlerin Türkiye'ye geri verilmesini sağladı. Franklin Bouillon'la Kilikya'yı Türkiye'ye geri kazandıran Ankara Antlaşması'nı imzaladı. Sakarya ve Dumlupınar'da Yunanlıları mağlup etti ve Gazi ve muzaffer unvanlarını aldı. 1923 yılında Türk Milli Meclisi'nin başkanı ilan edildi ve 1927'ye kadar meclise başkanlık yaptı. Savaş bittikten sonra Mustafa Kemal, Türkiye'yi Avrupa tipi bir devlete dönüştürmek üzere harekete geçti. Hilafeti ve şer'i mahkemeleri kaldırdı ve din ve devlet işlerini ayırdı. Fesin kullanımını yasakladı ve uluslararası takvimi ve geleneksel dinî kanunların yerine sivil kanunları kabul etti. Arap

¹⁵ Bu bilgi, 11 Kasım 1938 tarihli zabıt ceridesindeki bilgilerle tutarlıdır. Bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, V. Devre, c. 27, İcümle, 4, Üçüncü İnikad, 11 Kasım 1938, s. 16.

alfabesini, Latin alfabesiyle değiştirdi ve son olarak 1932 yılında afyon ticaretini denetim alma konusunda Cenevre Sözleşmesi'ne katıldı.¹⁶”

Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk'ün 10 Kasım günü saat 09.05'te vefat ettiğinin bildirildiği 11 Kasım 1938 tarihli bir başka haberde de Atatürk'ün kısa bir biyografisi verilmiştir. Ancak biyografide kendisinin 1880 yılında doğduğu gibi yanlış bir bilgi aktarılmıştır. Atatürk'ün ölüm haberinin yayılmasının ardından halkın Dolmabahçe Sarayı'nın etrafında toplanmaya başladığıın belirtildiği haberde, bütün resmi kurumların bayrakları yarıya indirdiği ve Ankara'da bir komisyonun defin töreninin programını hazırlamaya başladığı ifade edilmiştir. Habere göre, Atatürk'ün cansız bedeni, Pazar veya Pazartesi günü, milli cenaze töreninin yapılacağı Ankara'ya nakledilecekti¹⁷.

Atatürk'ün vefatıyla ilgili 11 Kasım tarihli diğer bir haberde, “demir bir yumruk”la modern Türkiye'yi kuran 58 yaşındaki Kemal Atatürk'ün vefat ettiği bildirilmiştir. Haberde, henüz doğrulanamayan bir söylentiye göre, kendisine meclis tarafından Türklerin babası anlamına gelen Atatürk adı verilen Türkiye Cumhurbaşkanı'nın, politik bir vasiyet bıraktığı ve bu vasiyetnamenin Türkiye'nin batılılaşması için katı bir şekilde uygulanması gereken bir rehber niteliğinde olduğu belirtilmiştir. Haberde, Atatürk'ün hastalıkla mücadele ettiği süreçte, gece ve gündüz 8 doktorun Dolmabahçe Sarayı'nda kendisine refakat ettiği ancak iki ay sonra gelen ikinci krizi atlatamayan Atatürk'ün 10 Kasım günü sabahı saat 9.05'te karaciğer sirozundan dolayı vefat ettiği de aktarılmıştır. Atatürk'ün cansız bedeni, Ankara'da bir anıt mezara nakledilecek ve henüz tarihi belli olmasa da cenaze merasimi başkent Ankara'da yapılacaktır¹⁸.

10 Kasım tarihli bir haberde, ertesi gün saat 11.00'de meclisin toplanarak yeni cumhurbaşkanı seçeceği, anayasanın 33. maddesine göre, Meclis Bakanı Abdülmelik “Randa”nın geçici olarak cumhurbaşkanlığını üstleneceği ve 34. madde uyarında meclisin hemen yeni bir cumhurbaşkanı seçeceği ifade edilmiştir¹⁹. T.B.M.M. Başkanı Abdülhalik Renda'nın isminin haberde yanlış

¹⁶ CNT, 10 Kasım 1938, s. 1; *Frente Rojo*, 11 Kasım 1938, s. 7; *La Vanguardia*, 11 Kasım 1938, s. 8; *Solidaridad Obrera*, 11 Kasım 1938, s. 3.

¹⁷ *Diario de Burgos*, 11 Kasım 1938, s. 4; *El Diario Palentino*, 11 Kasım 1938, s. 1.

¹⁸ *Diario de la Marina*, 11 Kasım 1938, s. 1.

¹⁹ CNT, 10 Kasım 1938, s. 1; 11 Kasım tarihli *El Progreso* gazetesinin haberinde, Meclis Başkanı Abdülhalik Renda, *Bakanlar Kurulu Başkanı Abdullah Ayura* olarak yanlış yazılmıştır. Bkz. *El Progreso*, 11 Kasım 1938, s. 1.

İspanyolların Gözünden Atatürk'ün Vefatı ve Cenaze Merasimi

yazıldığı görülmektedir. Kendisinin ismi, 11 Kasım ve sonrasında yayımlanan haberlerde doğru verilecektir. Konuyla ilgili 11 Kasım tarihli haberlerde, Atatürk'ün ölümünün ardından, Meclis Başkanı Abdülhalik Renda'nın geçici olarak cumhurbaşkanı olduğu ve ertesi gün öğlen saatlerinde Milli Meclis'in yeni cumhurbaşkanını seçeceği bildirilmiştir. Haberde, uzun yıllar Atatürk'ün sağ kolu olan İsmet İnönü'nün başkanlık için en muhtemel aday olduğu da belirtilmiştir²⁰. 15 yıllık Atatürk rejiminin 13 yılında Başbakanlık yapmış olan İsmet İnönü, O'nun yerine geçecek en güçlü aday olarak görülüyordu. Habere göre, milletvekillerinin büyük bölümü İnönü'yü destekleme kararı almıştı ve seçimi garanti altına aldığına inanılıyordu²¹.

11 Kasım tarihli haberde, Türkiye'nin her yerinde, yeni Türkiye'nin kurucusu Kemal Atatürk'ün ölümü nedeniyle derin bir acının hâkim olduğu, resmî kurumlarda bayrakların yarıya indirildiği ve bütün eğitim kurumlarında anma töreni düzenlendiği bildirilmiştir. Haberde, kendisinin halefinin belirlenmesi için yapılacak seçimin, anayasa gereğince hemen yapılacağı, büyük partilerin ertesi gün oy kullanmak konusunda hemfikir olduğu ve General İsmet'in yeni cumhurbaşkanı olacağına kesin gözüyle bakıldığı belirtilmiştir²². Acı verici bir rahatsızlık olan sinir iltihabı nedeniyle vefat eden Kemal Atatürk'ün varlığı, 10 Kasım sabah saatlerinde son bulmuştu ve haberin yayılmasının ardından Türk halkı caddelerde gösteriler yapılarak yaşadıkları acıyı sergilemişlerdi²³. İstanbul'da lokaller, sinemalar ve tiyatrolar kapalıydı. Atatürk'ün cenazesinin sergilendiği Dolmabahçe Sarayı'nın önünde büyük bir kalabalığın toplanmıştı²⁴.

Atatürk'e atfedilen önem, 11 Kasım tarihli bir haberde görülmektedir. Buna göre, Dünya tarihinin sayfalarında, büyük güçlerin Türkiye'yi Avrupa haritasından silmek istedikleri bir dönemde kendilerine meydan okuyan, can çekişen eski devletini diriltten, Osmanlı İmparatorluğu'nun eski geleneklerini değiştiren, endüstrileşmeye inanan ve Avrupa medeniyetiyle eşdeğer bir şekilde modernleşme sürecine önem atfeden *büyük diktatör Kemal Atatürk* için saygın bir yer açılacaktı. Kendisi, tüm kusurlarına rağmen büyük bir milliyetçi lider ve

²⁰ *Diario de Burgos*, 11 Kasım 1938, s. 4; *Solidaridad Obrera*, 11 Kasım 1938, s. 3.

²¹ *Diario de la Marina*, 11 Kasım 1938, s. 1.

²² *El Diario Palentino*, 11 Kasım 1938, s. 1.

²³ *El Progreso*, 11 Kasım 1938, s. 1.

²⁴ *Solidaridad Obrera*, 12 Kasım 1938, s. 3.

halkına büyük dinamizmiyle inanç ve güven aşıl原因 bir politika dehasıydı²⁵. Konuyla ilgili diğere bir haberde, Türkiye'yi Avrupalılaştıran ve milliyetçi hareketiyle Türkiye'yi bir güç haline getiren adamın öldüğü bildirilmiştir. Haberde, ülkesinin Akdeniz'deki stratejik önemini anlayan Kemal Atatürk'ün ekonomik bağımsızlık için mücadele ettiğı, savunmasını güçlendirdiğı ve eski Doğu geleneklerini bırakarak ülkesinin kültürel gelişimini de sağladığı ifade edilmiştir. Bu çerçevede, kendisine verilen "Türklerin Babası" unvanını hak ettiğı belirtilmiş ve Türkiye'nin herkesi kendisine hayran bırakan büyük bir vatanseveri kaybettiğı aktarılmıştır²⁶.

Atatürk'ün ölüm haberinin verildiğı bazı haberlerde, aktarılan bilgilerdeki yanlışlıklar dikkat çekmektedir. Örneğın ölümüne dair bilgilerin aktarıldığı bir haberde, adı "Kemal Atakur" şeklinde yazılmıştır²⁷. Atatürk'ün ölümünü ilan eden diğere bir haberde de ölüm saati 9.45 olarak verilmiştir. Haberde, Atatürk'ün doğum tarihi de 1882 olarak yazılmıştır²⁸. 11 Kasım 1938 tarihli diğere bir haberde, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün doğum tarihi 1879 olarak verilmiştir²⁹. Yine 16 Kasım tarihli bir haberde, Atatürk'ün adı "İsmail Kemal Atatürk" olarak verilmiştir³⁰.

Türk Hükümeti'nin Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünün ardından verdiği yas ilanı da İspanya basınına yansımıştır:

*"Büyük Türk milleti, büyük liderini kaybetmenin yası içerisinde. Kendisinin gerçekleştirdiğı büyük eseri devam ettireceğiz ve canımız ülkemizin hizmetine kendimizi adamaya hazırız. Bu ölümsüz eser, Türkiye Cumhuriyeti'dir. Türk milletinin Hükümeti ile birlikte mevcut düzeni koruyacağına ve savunacağına kimsenin şüphesi olmasın. Gençlik, büyük Atatürk'ün izinden gidecektir. Atatürk, Türklerin tarihlerinde ve kalplerinde ebediyen yaşayacaktır."*³¹

²⁵ *La Vanguardia*, 11 Kasım 1938, s. 4.

²⁶ *Caras y Caretas*, 19 Kasım 1938, s. 43.

²⁷ *La Libertad*, 11 Kasım 1938, s. 1.

²⁸ *La Prensa* 11 Kasım 1938, s. 1.

²⁹ *La Vanguardia*, 11 Kasım 1938, s. 1.

³⁰ *El Progreso*, 16 Kasım 1938, s. 4.

³¹ *Diario de Burgos*, 12 Kasım 1938, s. 4; *El Diario Palentino*, 12 Kasım 1938, s. 1; *El Progreso*, 12 Kasım 1938, s. 3; *La Prensa*, 12 Kasım 1938, s. 1.

Atatürk'ün Ardından: Yeni Cumhurbaşkanı ve Hükümet

Atatürk'ün ölümünün ardından, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 34. maddesi gereğince, ertesi gün yani 11 Kasım 1938 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanarak yeni cumhurbaşkanı seçme çalışmalarına başlamıştır. Yapılan seçime katılan 348 milletvekilinin tamamının oylarını alan Malatya Milletvekili İsmet İnönü Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı seçilmiştir. İsmet İnönü, verilen aranın ardından toplanan ikinci celsede ant içerek görevine başlamıştır³². Türkiye'deki cumhurbaşkanlığı seçimi de İspanya gazetelerine yansımıştır.

Bu çerçevede, seçimin ertesi günü yayımlanan bir haberde, General İsmet İnönü'nün Türkiye'nin yeni cumhurbaşkanı olarak seçildiği ve bu seçimin bütün garnizonlarda 101 pare top atışı ile ilan edildiği bildirilmiştir. Haberde, hükümet başkanının yeni cumhurbaşkanına yeni kabineyi sunduğu, eski hükümette yer alan bakanların görevlerine devam ettiği ve sadece Dışişleri Bakanı Rüştü Aras'ın yerine Şükrü Saraçoğlu ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın yerine de Refik Saydam'ın atandığı belirtilmiştir³³. Aynı tarihli diğer bir haberde, yeni cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün gazetecilere bir açıklama yaparak, kendisinin ve Millî Meclis'in Atatürk'ün eserini ilerici bir ruhla devam ettireceğini, Türkiye'nin güçlü bir ülke olduğunu ve hiçbir ülkeye karşı saldırgan bir tutum içerisinde olmayacağını bildirdiği aktarılmıştır³⁴. 15 Kasım tarihli bir haberde, Cumhurbaşkanı Atatürk'ün ölümünden sonra kurulan yeni hükümete ilişkin bilgilere de rastlanmaktadır. Buna göre, önceden olduğu gibi Celal Bayar Başbakan, Fuat Bey Maliye Bakanı, Zekai Bey Savunma Bakanı ve Saydam da İçişleri Bakanı olarak görevlerine devam etmişlerdi³⁵.

Avrupa'da yeni cumhurbaşkanının izleyeceği dış politika büyük bir endişe ile beklenmekteydi. Nitekim Almanya'nın yayımlacı bir politika izlemeye başlaması üzerine başlayan ve İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte, Türkiye'nin takinacağı tavır oldukça önem arz etmekteydi. Yeni Cumhurbaşkanı İnönü'nün

³² *TBMM Zabıt Ceridesi*, V. Devre, c. 27, İçtima. 4, Üçüncü İnikad, 11 Kasım 1938, s. 17.

³³ *Diario de Burgos*, 12 Kasım 1938, s. 4; *El Diario Palentino*, 12 Kasım 1938, s. 1; *Heraldo de Zamora*, 12 Kasım 1938, s. 4; *La Libertad*, 12 Kasım 1938, s. 1; ; *Diario de la Marina*, 12 Kasım 1938, s. 24.

³⁴ *El Diario Palentino*, 12 Kasım 1938, s. 1; *Diario de la Marina*, 12 Kasım 1938, s. 24.

³⁵ *La Vanguardia*, 15 Kasım 1938, s. 4.

izleyeceği politikanın ilk sinyali, Şükrü Saraçoğlu'nun Rüştü Aras'ın yerine Dışişleri Bakanlığı'na getirilmesi³⁶ ve Rüştü Aras'ın da Londra büyükelçisi olarak atanması oldu. Konuyla ilgili 14 Kasım tarihli haberde, Türkiye'nin eski Dışişleri Bakanı Rüştü Aras'ın Londra büyükelçisi tayin edildiği ve kendisinin görevine 21 Kasım'daki cenaze töreninden sonra başlayacağı ifade edilmiştir. Bu haber İngiltere'de oldukça iyi karşılanmıştı. Nitekim Atatürk'ün başbakanı olduğu sıralarda Atatürk'ün İngiliz yanlısı politikasına karşı olması nedeniyle görevinden ayrılan yeni cumhurbaşkanının, Atatürk'ün ölümünden sonra politika değişikliğine gitmesinden endişe ediliyordu³⁷. Haberde, bu atama, Türkiye'nin son zamanlardaki dış politikasını aynı şekilde devam ettireceği şeklinde yorumlanmaktaydı.

Atatürk Dolmabahçe'de Dinlenirken

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünün ardından cenazesi önce halkın kendisine saygı ve sevgisini göstermesi amacıyla Dolmabahçe Sarayı'nda üç gün süreyle ziyarete açılmış ve ardından da kendisine biri denizde³⁸ ve biri Ankara'da olmak üzere iki cenaze merasimi tertip edilmiştir³⁹. Bu törenlere ilişkin bilgiler de İspanya gazetelerine yansımıştır. Atatürk'e düzenlenecek törenlerle ilgili ilk haber, ölümünün ertesi günü İspanya basınında işlenmeye başlamıştır. Bu çerçevede ilk haber, 11 Kasım tarihlidir. Haberde, Bakanlar Kurulu'nun Kemal Atatürk'ün cenaze töreninin hazırlıklarını yaptığı ve törenin muazzam olmasını hedefledikleri bildirilmiştir. Türkiye'nin ilk cumhurbaşkanının cenazesi, halkın kendisine saygılarını sunabilmesi için üç gün süreyle İstanbul'da sergilenecek ve daha sonra da yaklaşık 10 gün sürmesi planlanan seremoni için Ankara'ya nakledilecek ve defin işlemi orada

³⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, V. Devre, c. 27, İçtima. 4, Dördüncü İnikad, 14 Kasım 1938, s. 21.

³⁷ Hoja Oficial del Lunes, 14 Kasım 1938, s. 2.

³⁸ Denizde yapılan cenaze töreninin programı için bkz. "Atatürk'ün Cenaze Töreninin Denizde Yapılan Kısmı", https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?icerik_id=133&dil=1, Son Erişim Tarihi: 21.01.2019.

³⁹ Cenaze törenleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Figen Atabey, "Atatürk'e Denizden Yapılan Cenaze Töreni", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. 28, s. 83. Temmuz 2012, s. 17-38; Uğur Üçüncü, "Atatürk'ün Cenaze Merasimi Sırasında Türkiye'de Yapılan Matem Törenleri", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, c. XIII, s. 1, Yaz 2013, s.79-103; Tunç Boran, "Atatürk'ün Cenaze Töreni: Yas ve Metanet", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S 47, Bahar 2011, s. 488-520; Yasemin Doğaner, "Millet Liderini Uğurluyor", *Atatürk Dergisi*, c. 4, s. 4, 2005, s. 45-64.

İspanyolların Gözünden Atatürk'ün Vefatı ve Cenaze Merasimi

yapılacaktı. Bir grup milletvekili, yeni Türkiye'nin mimarının isminin ilelebet hatırlanması için başkent Ankara'nın adının Atatürk olarak değiştirilmesini teklif etmişti. Bütün diplomatik temsilcilikler, 11 Kasım günü, hükümetlerinin başsağlığı dileklerini Türk Hükümeti'ne iletceklerdi. Bütün öğrenciler Millet Meydanı'nda toplanmışlardı ve Atatürk tarafından oluşturulan cumhuriyet ilkelerine kendilerini adayacaklarına yemin etmişlerdi⁴⁰.

12 Kasım tarihli haberde, Kemal Atatürk'ün önceki gün mumyalandığı⁴¹ ve cenazesinin üç gün Dolmabahçe Sarayı'nda kalacağı belirtilmiştir. Atatürk'ün cansız bedeni, üç gün boyunca halkın saygılarını sunması için sarayda sergilenecekti. Daha sonra defin merasimi için Ankara'ya taşınacaktı. Yabancı temsilcilerin katılımının sağlanabilmesi amacıyla sonraki hafta sonuna kadar cenaze töreninin yapılması beklenmiyordu. Cenazenin taşınması sırasında boğazda savaş gemileri hazır bulunacak, cenaze önce Anadolu'ya ve oradan da yavaş bir şekilde Ankara'ya taşınacaktı. Haberde, cenazenin Atatürk'ün milli mücadeleyi başlattığı evinin de bulunduğu Çankaya'daki tepeye defnedilmesinin beklendiği de aktarılmaktaydı⁴². Atatürk'ün cenazesi, Ankara Etnografya Müzesi'nde büyük bir salonda koruma altına alınacaktı ve kendisi için yapılacak olan anıt mezarın tamamlanmasının ardından da buraya defnedilecekti⁴³. Atatürk'e inşa edilecek anıt mezar, Türkiye'nin her yerinden getirilecek taş ve topraktan yapılacaktı⁴⁴.

Atatürk'ün ölümünün ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olan Ankara'nın adının Atatürk olarak değiştirilmesinin teklif ve hatta bu teklifin kabul edildiğine dair iddialara da İspanya gazetelerinde rastlanmaktadır. Örneğin, 12 Kasım tarihli haberde, Milli Meclis'in Ankara'nın isminin, yeni Türkiye'nin kurucusunun anısına, Atatürk olarak değiştirilmesi konusunda oybirliği ile karar

⁴⁰ *Diario de la Marina*, 11 Kasım 1938, s. 24; *La Libertad*, 12 Kasım 1938, s. 1.

⁴¹ Haberde Atatürk'ün cenazesine mumyalama işlemi yapıldığı aktarılmaktadır. Ancak yapılan işlem mumyalama değil tahnittir. Tahnit tam olarak bir mumyalama olmayıp, cenazenin bozulmaması için uygun bir formül ile ilaçlanması işlemidir. Bu işlem sırasında Atatürk'ün iç organları çıkarılmamış ve sadece damardan enjeksiyon yolu ile ilgili formüldeki maddeler enjekte edilmiştir. Bkz. Boran, a.g.m., s. 490-491.

⁴² *Diario de Burgos*, 12 Kasım 1938, s. 4; *El Diario Palentino*, 12 Kasım 1938, s. 1; *El Progreso*, 12 Kasım 1938, s. 3; *Solidaridad Obrera*, 12 Kasım 1938, s. 3.

⁴³ *El Diario Palentino*, 15 Kasım 1938, s. 4.

⁴⁴ *Diario de la Marina*, 16 Kasım 1938, s. 7.

verdiği bildirilmiştir⁴⁵. Yine 14 Kasım tarihli diğer bir haberde, İstanbul’da, yeni Türkiye’nin kurucusunun anısına başkent Ankara’nın adının Atatürk olarak değiştirilmesine kesin gözüyle bakıldığı ancak bu konuda herhangi bir teyit alınmadığı ifade edilmiştir⁴⁶.

Yapılacak olan törenlerle ilgili ayrıntılar, 16 Kasım tarihinden itibaren İspanya basınına yansımaya başlamıştır. Bu tarihte yayımlanan bir haberde, Büyük Millet Meclisi’nin Türkiye’nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı Kemal Atatürk’ün cenaze töreni için 500.000 Türk Lirası bütçeyi⁴⁷ onayladığı bildirilmiştir⁴⁸. Haberde, ertesini gün gece 12.00’ye kadar halkın Atatürk’ün cenazesinin ardından geçit töreni yapacağı, ayın 19’unda sabah saat 9.00’da askerî kuvvetlerin katılımıyla bir kortej oluşturulacağı ve bu korteje Meclis Başkanı, kabine temsilcileri, konsolosluk temsilcileri ve üst düzey memurların da katılım sağlayacağı belirtilmiştir. Bir topçu bölüğü tarafından taşınacak olan tabut, “Yavuz” kruvazörüne bindirilecekti. Yabancı savaş gemileri ve Türk filosu, kruvazöre Prens Adaları’na kadar eşlik edecek ve orada askerî bir tören düzenlenecekti. Daha sonra tabut, 20 Kasım’da Ankara’ya ulaşmak üzere trenle yola çıkacaktı⁴⁹.

Dolmabahçe Sarayı’nda Kemal Atatürk’ün cenazesinin sergilenmesi ile ilgili 17 Kasım tarihli haberde, sarayda alınan güvenlik önlemlerinin yanı sıra tabutunun başında tören kıyafetli ve kılıçları kınından çıkmış 4 asker bulunduğu ve tabutun arkasında Atatürk’ün kurduğu ve lideri olduğu partinin işareti olan altı

⁴⁵ *Diario de Burgos*, 12 Kasım 1938, s. 4; *El Diario Palentino*, 12 Kasım 1938, s. 1.

⁴⁶ *La Prensa*, 14 Kasım 1938, s. 6.

⁴⁷ Atatürk’ün Cenaze merasiminde kullanılmak üzere Ziraat Bankası’nda açtırılacak olan bir krediden 500.000 Liraya kadar kullanılabilirdi. Kredinin hangi hizmetler için harcanacağına İcra Vekilleri Heyeti karar verecekti. Bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, V. Devre, c. 27, İçtima. 4, Dördüncü İnikad, 14 Kasım 1938, s.40.

⁴⁸ *Diario de Burgos*, 16 Kasım 1938, s. 4; *El Diario Palentino*, 16 Kasım 1938, s. 4; *La Prensa*, 16 Kasım 1938, s. 4; *El Progreso*, 17 Kasım 1938, s. 4. Aynı bilgi bir diğer gazetede verilirken, onaylanan 500.000 Türk Lirası, 500.000 Peso olarak verilmiştir. Ayrıca bunun bir kredi olduğu da aktarılmıştır. Bkz. *Diario de la Marina*, 16 Kasım 1938, s. 7. *La Vanguardia* gazetesinde yer alan aynı konudaki haberde, bu rakamın 100.000 veya 1.000.000 Türk Lirası olduğu bilgisine yer verilmiştir. Bkz. *La Vanguardia*, 16 Kasım 1938, s. 4. Diğer bir gazetede yer alan haberde de bu meblağ 150.000 Türk Lirası olarak verilmiştir. Bkz. *Solidaridad Obrera*, 16 Kasım 1938, s. 3.

⁴⁹ *Diario de Burgos*, 16 Kasım 1938, s. 4; *El Diario Palentino*, 16 Kasım 1938, s. 4; *La Prensa*, 16 Kasım 1938, s. 4; *El Progreso*, 17 Kasım 1938, s. 4.

İspanyolların Gözünden Atatürk'ün Vefatı ve Cenaze Merasimi

oku simgeleyen altı büyük meşale yandığı bildirilmiştir. Habere göre, tabutun etrafına defneler ve millî renkler olan kırmızı ve beyaz renkli çiçeklerden oluşan çelenkler yerleştirilmişti. Türk geleneklerinde olan siyah renkten vazgeçilmişti. Tabutun önünde yeni cumhurbaşkanı General İsmet'in çelengi duruyordu. Sabah saat 10.00'da generallerin, İstanbul'un ileri gelen devlet adamlarının, sivil yetkililerin, konsoloslukların ve diğer birçok kurum ve kuruluşun temsilcilerinin geçit töreni başlamıştı. Öğlen saatlerinden itibaren gece yarısına kadar halk kendisini ziyaret edip O'nu son kez selamlayabiliyordu⁵⁰.

Atatürk'ün cenazesinin sarayda sergilenmesi ile ilgili diğer bir haberde, Atatürk'ün cenazesinin Dolmabahçe Sarayı'nda dinlendiği, büyük bir kalabalığın sarayın etrafını hıncahınç doldurduğu ve öğlen saatlerinde saraya sokulmayacaklarından endişe eden kalabalığın polis kordonunu yardıkları belirtilmiştir. Yaşanan olaylarda pek çok kadın ve çocuk ezilmiş ve çok sayıda kişi yaralanmış ve yaralananlardan on biri vefat etmişti⁵¹. Aynı tarihli diğer bir haberde, on bir kişinin ölüm haberinin Anadolu Ajansı tarafından doğrulandığı ve ölenlerin arasında kadınların da olduğu ifade edilmiştir⁵². İstanbul'daki Ortodoks Ekümenik Patrikliği ve diğer dinî toplulukların liderleri, 12 Kasım tarihinde taziyelerini sunmak üzere cenazenin bulunduğu Dolmabahçe Sarayı'na gitmişti⁵³.

Cenaze Törenine Katılacak Yabancı Temsilciler

Atatürk'ün cenaze törenine katılacak yabancı devlet temsilcileri ile ilgili bilgilere de İspanya basınında rastlanmaktadır. Cenaze törenine yabancı temsilcilerin katılımının yoğun olması beklenmekteydi. Bu çerçevedeki bir haberde, Kemal Atatürk'ün 21 Kasım Pazartesi günü gerçekleşecek cenaze törenine 30 milletten temsilcilerin katılım sağlayacağı iddia edilmiştir⁵⁴. Cenaze törenine İngiltere'yi temsilen, sadece kralların defin törenlerine katılma geleneğine rağmen, İngiltere Kralı VI. George'un Kemal Atatürk'ün cenaze

⁵⁰ *Diario de Burgos*, 17 Kasım 1938, s. 4; *El Dia de Palencia*, 17 Kasım 1938, s. 4.

⁵¹ *Diario de Burgos*, 19 Kasım 1938, s. 1; *El Dia de Palencia*, 19 Kasım 1938, s. 4; *Heraldo de Zamora*, 19 Kasım 1938, s. 4.

⁵² *Diario de la Marina*, 19 Kasım 1938, s. 26.

⁵³ *Diario de la Marina*, 13 Kasım 1938, s. 28; *Solidaridad Obrera*, 13 Kasım 1938, s. 4; *Full Oficia del Dilluns de Barcelona*, 14 Kasım 1938, s. 1; *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 14 Kasım 1938, s. 1; *La Prensa*, 14 Kasım 1938, s. 6.

⁵⁴ *El Progreso*, 16 Kasım 1938, s. 4.

törenine şahsen katılacağı düşünülüyordu ve İngiltere, ilk kez bir devlet başkanı ve bir “diktatörün” cenaze törenine kral seviyesinde katılım göstereceği iddia ediliyordu⁵⁵. Kral George’un törene katılacağı iddia edilmiş olsa da kendisi törene katılmamıştır. Kemal Atatürk’ün cenazesine katılmak üzere görevlendirilen İngiliz Hükümeti delegeleri, 15 Kasım tarihinde İstanbul’a doğru yola çıkmışlardır⁵⁶. İngiliz heyetine, Lord Birdwood başkanlık ediyordu⁵⁷.

Törene Fransa’yı temsilen katılacak olan İçişleri Bakanı Albert Sarraut başkanlığındaki heyet, 18 Kasım’da İstanbul’a ulaşmıştı. Deniz törenine katılacak olan İngiltere, Fransa, Yunanistan ve Sovyetler Birliği vs. filoları da İstanbul önlerine gelmeye başlamışlardı⁵⁸. Rusya’yı temsilen törene yoldaş Potemkin ve dışişleri ekibine ilaveten Koramiral Toumatuev de katılacaktı⁵⁹. İtalya’yı temsilen Baron Aloisi⁶⁰ ve Yugoslavya’yı temsilen de bizzat başbakan Stoyadinovitch katılım sağlayacaktı⁶¹. Sovyetler, İngiliz, Yunan, Afgan, Romen, Alman ve Arnavut vs. komisyonları da 18 Kasım’da İstanbul’a gelmişlerdi⁶².

Atatürk’ün cenaze töreninde, Milletler Cemiyeti de temsil edilmiştir⁶³. 10 Kasım tarihinde Türk Hükümeti’ne bir telgraf göndererek başsağlığı dileklerini iletmiş olan Milletler Cemiyeti, Genel Sekreter F. Walters, Silahsızlanma Bölümü Direktörü Aghnides ve Politika Bölümü üyesi Erim’i cenaze töreninde cemiyeti temsil etmekle görevlendirmiştir⁶⁴. 20 Kasım tarihli haberde, Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Walters ve iki görevlinin Kemal Atatürk’ün cenaze töreninde Milletler Cemiyeti’ni temsil etmek üzere Ankara’ya doğru yola çıktığı

⁵⁵ *Diario de la Marina*, 11 Kasım 1938, s. 24.

⁵⁶ *El Progreso*, 16 Kasım 1938, s. 4.

⁵⁷ *Diario de la Marina*, 13 Kasım 1938, s. 28; *Solidaridad Obrera*, 13 Kasım 1938, s. 4; *Full Oficia del Dilluns de Barcelona*, 14 Kasım 1938, s. 1; *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 14 Kasım 1938, s. 1; *La Prensa*, 14 Kasım 1938, s. 6.

⁵⁸ *El Progreso*, 18 Kasım 1938, s. 1.

⁵⁹ *Diario de Almeria*, 15 Kasım 1938, s. 2; *El Liberal*, 15 Kasım 1938, s. 1.

⁶⁰ *Justicia Social*, 22 Kasım 1938, s. 2; *CNT*, 23 Kasım 1938, s. 2.

⁶¹ *Diario de la Marina*, 13 Kasım 1938, s. 28; *Solidaridad Obrera*, 13 Kasım 1938, s. 4; *Full Oficia del Dilluns de Barcelona*, 14 Kasım 1938, s. 1; *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 14 Kasım 1938, s. 1; *La Prensa*, 14 Kasım 1938, s. 6. Yugoslavya’yı temsilen törene Savunma Bakanı Nedic katılmıştır. Bkz. Boran, a.g.m., s. 512.

⁶² *El Progreso*, 18 Kasım 1938, s. 1.

⁶³ *Boletín Mensual de la Sociedad de las Naciones*, Kasım 1938, s. 4.

⁶⁴ *Boletín Mensual de la Sociedad de las Naciones*, Kasım 1938, s. 14.

bildirilmiştir⁶⁵. Türkiye'nin yabancı temsilciliklerine ilişkin bir haberde, Türkiye Cumhuriyeti'nin yabancı devletler nezdindeki elçilik ve konsolosluklarının bir ay boyunca yasta olacakları aktarılmıştır⁶⁶.

Cenaze Töreninde İspanyollar

İspanya Hükümeti, 12 Kasım 1938 tarihinde TBMM Başkanı Abdülhalik Renda'ya Atatürk'ün ölümünden dolayı büyük üzüntülerini bildiren bir taziye mesajı göndermişti⁶⁷. Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın bu taziyeye verdiği cevap da gazetelere yansımıştı. Cevapta, Türkiye'nin yaşadığı millî acı nedeniyle, İspanya Hükümeti'nin samimî duygularla yaptığı açıklamalardan dolayı kendilerine teşekkür edilmekteydi⁶⁸. İspanya Bakanlar Kurulu, 18 Kasım'da Doktor Negrin başkanlığında toplanmış ve toplantının ardından Tarım Bakanı'nın bir açıklama yapmıştır. Açıklamada, vefat eden Türkiye Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk'ün cenaze töreninde İspanya Cumhuriyeti'ni temsil etmek için Ankara'ya bir komisyon gönderilmesine karar verildiği bildirilmiştir⁶⁹. Törene, İspanya'yı temsilen İletişim Bakanı Senyör Bernardo Giner de los Rios, General Riquelme, Koramiral Matz ve Tuğamiral Fuentes ve Ankara'daki İspanya temsilcisi Calderon katılmıştı⁷⁰. İspanyol heyetinin katılımı konusunda ilginç bir haber de göze çarpmaktadır. 23 Kasım tarihli haberde, pek çok basın ajansı ve gazetenin “Sunday Times” gazetesinin Atatürk'ün cenazesine katılacak 4 generalden oluşan İspanya heyetinin uçağının Malta'da düştüğüne ilişkin haberini kopyaladığı ve bu haberin fantastik ötesi olduğu ifade edilmiştir. İlgili haberle dalga geçilerek, “*Dün Malta'da düşen ve daha sonra Ankara seyahatine devam eden uçak, Kemal Atatürk'ün cenazesine katılacak İspanyol heyetini taşıyordu*” yazılmıştır⁷¹.

⁶⁵ *Diario de la Marina*, 20 Kasım 1938, s. 14.

⁶⁶ *Diario de la Marina*, 13 Kasım 1938, s. 28; *Solidaridad Obrera*, 13 Kasım 1938, s. 4; *Full Oficia del Dilluns de Barcelona*, 14 Kasım 1938, s. 1; *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 14 Kasım 1938, s. 1; *La Prensa*, 14 Kasım 1938, s. 6.

⁶⁷ İspanya Cumhuriyeti adına Başkan Manuel Azaña Diaz 12 Kasım 1938 tarihinde TBMM Başkanı'na hitaben bir taziye mesajı göndermiştir. Bkz. *Atatürk'ün Ölümü Dolayısıyla Yabancı Ülkelerden Büyük Millet Meclisine Gelen Taziyetnameler*, c. 2. https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstream/handle/11543/2467/197605294_c2.pdf?sequence=1&isAllowed=y, Son Erişim Tarihi: 21.01.2019.

⁶⁸ *Diario de Almeria*, 15 Kasım 1938, s. 2.

⁶⁹ *Nostra Paraula*, 19 Kasım 1938, s. 2.

⁷⁰ *Justicia Social*, 22 Kasım 1938, s. 2; *CNT*, 23 Kasım 1938, s. 2.

⁷¹ *La Voz de Menorca*, 23 Kasım 1938, s. 2.

Atatürk Yavuz'un Güvertesinde: Cenazenin Nakli ve İlk Tören

Atatürk için denizde ve Ankara'da düzenlenen törenlerle ilgili de İspanya basınında haberlere rastlanmaktadır. Bu haberlerden ilki, denizde yapılan törenle ilgili 18 Kasım tarihli haberdır. Habere göre, Atatürk'ün cenazesinin taşınması nedeniyle, İstanbul Boğazı'nda Türk donanması ile yabancı savaş gemilerinin katılımıyla büyük bir deniz gösterisi gerçekleşecekti ve yabancı savaş gemileri, Atatürk'ün tabutunu Avrupa kıyılarından Asya kıyılarına taşıyacak olan "Yavuz" kruvazörüne refakat edeceklerdi. Alman savaş gemisi "Emden", Sovyetler torpido gemisi "Moskva", İngiliz kruvazörü "Malaya", Fransız kruvazörü "Emile Bertin" ve Romen torpido gemisi "Reina Maria" da törene katılacaktı⁷².

Deniz töreni, 19 Kasım 1938 tarihinde gerçekleştirilmiştir⁷³. Yapılan törenle ilgili bilgiler, ertesini günkü İspanya gazetelerine yansımıştır. İlgili haberlerde, Atatürk'ün cenazesinin İstanbul'dan Ankara'ya nakledildiği belirtilmiş ve konuyla ilgili şu ayrıntılara yer verilmiştir:

"Atatürk'ün Türk bayrağına sarılı tabutu, sabah 8.30'da Dolmabahçe Sarayı'nın büyük salonundan top arabasına kadar 12 generalin omuzlarında taşındı. Cenaze kortejinin başında atlı bir general vardı. Tabutun önünde yüzlerce çelenk taşıyan adam yer alıyordu. Tabutun yanında 6 general yürüyordu ve arkasında Kemal Atatürk'ün aile üyeleri, Hükümet Başkanı Celal Bayar ve milletvekillerinden bir heyet ile onların arkasında temsilciler, İstanbul'un sivil ve askerî yetkilileri, diplomatik temsilcilikler, kültürel ve spor derneklerinin okulları, öğrenciler ve gözlemciler bulunuyordu. Sayısız bir kalabalık, saraydan itibaren korteji takip etti. Tabut, eski Alman kruvazörü "Goben" olan Türk kruvazörü "Yavuz"un güvertesine çıkarıldı. Dikkatlice kruvazörün pruvasındaki zırhlı kulenin önüne yerleştirildikten sonra, şeref kıtası da kruvazöre bindi. Tabutun saraydan çıkışından kruvazöre varışına kadar tüm süre boyunca, Yavuz'un bataryaları kısa aralıklarla tören atışları yaptı. Daha sonra, Yavuz, cenazenin indirileceği Boğaz'ın diğer yakasına gitmek üzere demir aldı. Türk

⁷² *Diario de Burgos*, 18 Kasım 1938, s. 4; *Diario de la Marina*, 19 Kasım 1938, s. 26.

⁷³ Atabey, a.g.m., s. 21.

İspanyolların Gözünden Atatürk'ün Vefatı ve Cenaze Merasimi

donanmasının tüm unsurları, aralıklarla düzenli bir şekilde selam atışları yaptı. Yabancı devlet savaş gemileri de Türk savaş gemileri ile bir araya geldi ve Yavuz'a refakat etti. İzmit askerî körfezinde cenaze karaya çıkarıldı ve kısa bir törenin ardından Ankara'ya gitmek üzere trene bindirildi.⁷⁴”

Etnografya Müzesine Yolculuk

Atatürk'ün cenazesinin İzmit'ten Ankara'ya yolculuğu ile ilgili bilgiler de 21 Kasım tarihli gazetelerde aktarılmıştır. Buna göre, Atatürk'ün cenazesi, İzmit'ten özel bir trene bindirilmiş ve Ankara'ya doğru yola çıkmıştı. Tabutun meclise taşınması sırasında meşaleler ve yanan tahtaların ışığında heybetli bir tören gerçekleşmiş ve meclise varış sırasında 101 pare top atışı yapılmıştı. Ayrıca cenaze törenine 100.000'den fazla kişinin katılması bekleniyordu⁷⁵. Cenazenin İstanbul'dan nakli sırasında, Atatürk'ün tabutuna eşlik eden, binlerce kişilik cenaze korteji sırasında, eski duvarların ve üç küçük binanın çökmesi üzerine 20 kişi yaralanmıştı⁷⁶. Atatürk'ün cenazesinin 20 Kasım sabah saat 10.00'da başkent Ankara'ya ulaştığı ve Pazartesi günü ciddi bir şekilde mumyalanacağı bilgilerine de haberlerde yer verilmekteydi⁷⁷. Cenaze merasimi ile ilgili bir haberde, 20 Kasım gecesi Atatürk'ün cenazesinin büyük katran meşalelerinin aydınlattığı Meclis binasının önünde açık havada durduğu ve tabutun başında kılıçları kınından çıkmış askerlerin beklediği bildirilmiştir⁷⁸.

Türkiye'nin Sessizliğe Gömülmesi: Resmî Cenaze Töreni

Atatürk'ün resmî cenaze töreni, tabutunun Etnografya Müzesi'ne konulduğu 21 Kasım 1938 tarihinde gerçekleşmiştir⁷⁹. İspanya gazeteleri, ertesi gün cenaze töreni ile ilgili ayrıntıları aktarmıştır. Haberlere göre, sabah saat 9.00'da General Fahrettin'in önderliğinde yabancı askerî delegeler ile hükümet ve parlamento delegelerin toplanmasının ardından cenaze töreni başlamıştı. Kemal Atatürk'ün cansız bedeninin bulunduğu tabut, 12 milletvekili tarafından

⁷⁴ *Diario de Burgos*, 20 Kasım 1938, s. 5; *La Libertad*, 20 Kasım 1938, s. 1; *Solidaridad Obrera*, 20 Kasım 1938, s. 5; *El Dia de Palencia*, 21 Kasım 1938, s. 3.

⁷⁵ *El Dia de Palencia*, 21 Kasım 1938, s. 3; *El Progreso*, 23 Kasım 1938, s. 4.

⁷⁶ *Diario de la Marina*, 20 Kasım 1938, s. 32.

⁷⁷ *Diario de la Marina*, 21 Kasım 1938, s. 1.

⁷⁸ *Diario de Burgos*, 22 Kasım 1938, s. 3.

⁷⁹ Boran, a.g.m., s. 512.

taşınyordu. Cenazeye saygılarını sunmak için 200.000 civarında insan törene katılmıştı. Kalabalık 4 kilometrelik bir yol oluşturyordu. Atatürk'ün cenazesi, defnedileceği anıt mezar tamamlanana kadar Etnografya Müzesi'nde kalacaktı⁸⁰.

Diğer bir habere göre, Atatürk'ün cenaze töreni, Osmanlı İmparatorluğu'nun sultanlarına düzenlenen törenleri aşmıştı. Törenin sonunda bütün Türkiye'de üç dakika mutlak sessizlik gözlemlenmişti. Kortej, istirahat edeceği Etnografya Müzesi'ne gelinceye kadar Ankara'nın önemli caddelerinden geçmişti. Atatürk'ün arkadaşı General Fahrettin Altay, kortejin başındaydı ve O'nu süvari birlikleri takip ediyordu. Tabutu taşıyan top arabasını yüzlerce asker çekiyordu ve yanlarında generaller, amiraller ve “evlatlık kızı Makbule” yürüyorlardı. Top arabasının arkasında, yeni devlet başkanı General İsmet İnönü, aralarında Sovyetler Birliği, Almanya, Fransa, İngiltere, Belçika ve Romanya'nın da bulunduğu sayısız yabancı devletin temsilcileri, ileri gelen Türk devlet adamları ve 1915-1916'da Çanakkale orduları Başkumandanı Mareşal Lord Birdwood yürüyorlardı⁸¹.

Cenaze töreninin ardından, Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün halka yayımladığı mesaj da İspanya basınına yansıyan haberler arasında yer almaktadır. İnönü'nün yayımladığı mesajda, selefinin ülkeyi canlandırmak için elde ettiği başarılarından bahsettikten sonra şunları söylediği bildirilmiştir: “Atatürk, bütün dünyaya Türk halkının yaratma gücünü göstermiştir.” İnönü, mesajında cenazeye katılımlarından dolayı, Türk halkının yabancılara teşekkür ettiklerini de belirtmiştir⁸².

Atatürk'ün ölümünün ardından yayımlanan haberler arasında, kendisinin vasiyetnamesine ilişkin bilgiler de bulunmaktadır. 30 Kasım tarihli İspanya gazetelerinde, Kemal Atatürk'ün vasiyetnamesinin Ankara Mahkemesi'nde açıldığı ve kendisinin, kız kardeşi Makbule'ye ve kendi soyundan birkaç kişiye ödenekler ayırarak bütün mal varlığını Halk Partisi'ne bıraktığı belirtilmiştir.

⁸⁰ CNT, 22 Kasım 1938, s. 3; *Diario de Burgos*, 22 Kasım 1938, s. 3; *Justicia Social*, 22 Kasım 1938, s. 2; *Nuestra Lucha*, 22 Kasım 1938, s. 1.

⁸¹ *El Diario Palentino*, 22 Kasım 1938, s. 1; *Diario de Burgos*, 22 Kasım 1938, s. 3; *Diario de Burgos*, 22 Kasım 1938, s. 3; *El Liberal*, 22 Kasım 1938, s. 2; *Nuestra Lucha*, 22 Kasım 1938, s. 1. Haberlerde verilen bilgiler, kaynaklardaki bilgilerle karşılaştırıldığında, genel itibariyle doğru oldukları görülmektedir. Yanlış verilen husus ise Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Hanım'ın kendisinin evlatlık kızı olarak belirtilmesidir.

⁸² *El Dia de Palencia*, 23 Kasım 1938, s. 4.

İspanyolların Gözünden Atatürk'ün Vefatı ve Cenaze Merasimi

Atatürk ayrıca İsmet İnönü'nün oğullarının yüksekokul eğitimleri için de ödenek ayırmıştı. Mülklerinin yıllık kira gelirini de kendi kurduğu Dil ve Tarih Kurumu'na bağışlamıştı. Haberde, mecliste pek çok milletvekilinin söz alarak Atatürk'ün ölümü nedeniyle başsağlığı dileğinde bulunan bütün milletlere teşekkür edildiği de aktarılmıştır⁸³.

Sonuç

Osmanlı Devleti ile İspanya arasında 1782 yılında dostluk ilişkilerini kuran barış, dostluk ve ticaret antlaşmasının imzalanmasının ardından, İspanya Hükümeti ve kamuoyu, yeni dostu ile ilgili bilgiler edinmeye çalışmış ve tarihi süreç içerisinde Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanan gelişmeleri yakından takip etmiştir. İspanya basını, gerek diğer Avrupa devletlerinden ve gerekse Türkiye'deki temsilcilerinden aldıkları raporlar ve haberleri yayımlayarak bu ihtiyacı karşılamaya çalışmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk halkını yasa boğan Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü de bu çerçevede içerisinde İspanya gazeteleri tarafından yakından takip edilmiş ve cenaze töreni gerçekleşene kadar bu konuda haberler yayımlanmıştır.

Haberler incelendiğinde, genel itibariyle Atatürk'ün ölümünün ardından Türkiye'de yaşanan gelişmelerin ertesi günkü İspanya gazetelerine yansıdığı görülmektedir. Bununla birlikte, haberlerde bilgi yanlışlıkları olduğu da dikkat çekmektedir. Nitekim bazı haberlerde Atatürk'ün adı bile yanlış yazılmıştır. Atatürk'ün ölümü ile ilgili haberler, hastalığının nüksetmesinden itibaren ele alınmıştır. Nitekim ölümüne kadar geçen hastalık evresinde, kendisinin ölmesi durumunda gergin Avrupa politikasının ve savaşa giden sürecin nasıl etkileneceğine dair yorumlar yapılmıştır.

Hastalığın ilerlemesi ve ciddileşmesi üzerine yapılan haberlerde, İspanya kamuoyunu bilgilendirmek için Atatürk'ün biyografisi yer almaktadır. Bu

⁸³ *Diario de Burgos*, 30 Kasım 1938, s. 1; *Diario de la Marina*, 30 Kasım 1938, s. 26; *El Dia de Palencia*, 30 Kasım 1938, s. 4; *El Diario Palentino*, 30 Kasım 1938, s. 1; *El Liberal*, 30 Kasım 1938, s. 2; *Frente Rojo*, 30 Kasım 1938, s. 10.

biyografilerde de yanlış bilgiler olmasına rağmen kendisi ile ilgili yapılan yorumlar her zaman olumlu olmuştur. Modern Türkiye'nin kurucusu ve *Türklerin Babası* tabirleri ile bahsedilen Atatürk'ün büyük bir devlet adamı olduğuna ve Avrupa politikası için önemine ilişkin pek çok yorum bulunmaktadır. İspanya gazeteleri, Atatürk'ün ölümünün ardından cenaze sürecini de yakından takip etmiş ve konuyla ilgili ayrıntılı bilgiler veren haberler yayımlamışlardır.

Kaynakça

Gazeteler

Caras y Caretas.

CNT.

Diario de Almeria.

Diario de Burgos.

Diario de la Marina.

El Dia de Palencia.

El Diario Palentino.

El Liberal.

El Progreso.

Frente Rojo.

Full Oficia del Dilluns de Barcelona.

Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona.

Heraldo de Zamora.

Hoja Oficial del Lunes.

Justicia Social.

La Libertad.

La Prensa.

İspanyolların Gözünden Atatürk'ün Vefatı ve Cenaze Merasimi

La Vanguardia.

Solidaridad Obrera.

Nostra Paraula.

La Voz de Menorca.

Boletín Mensual de la Sociedad de las Naciones.

Nuestra Lucha.

Kitap ve Makaleler

Akseki, Cengiz, “Atatürk'ün Ölümünün Türk Ulusal Basınına Yansıması (1938-1939)”, *Belgi*, Sayı. 12, Yaz 2016, s. 202-236.

Atabey, Figen, “Atatürk'e Denizden Yapılan Cenaze Töreni”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. 28, s. 83. Temmuz 2012, s. 17-38.

Atatürk'ün Ölümü Dolayısıyla Yabancı Ülkelerden Büyük Millet Meclisine Gelen Taziyetnameler, c. 2, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstream/handle/11543/2467/197605294_c2.pdf?sequence=1&isAllowed=y, Son Erişim Tarihi: 21.01.2019.

Atatürk'ün Cenaze Töreninin Denizde Yapılan Kısmı, https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?icerik_id=133&dil=1, Son Erişim Tarihi: 21.01.2019.

Aydın, Mithat, “Atatürk'ün Son Hastalığı”, *Belgi*, Sayı: 12, Yaz 2016, s. 176-201.

Boran, Tunç, “Atatürk'ün Cenaze Töreni: Yas ve Metanet”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S 47, Bahar 2011, s. 488-520.

Çalık Ramazan, “Atatürk'ün Vefatı ve Alman Basını”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. XVIII, s. 54, 2002, s.877-902.

Deniz, Muzaffer, “Hitler Dönemi Türk-Alman Antlaşmaları”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, c.2, s. 2, Mart 2015, s. 85-99.

Doğaner, Yasemin, “Millet Liderini Uğurluyor”, *Atatürk Dergisi*, c. 4, s. 4, 2005, s. 45-64.

Haro de San Mateo, Maria Verónica de, *Historia de la Prensa a través de los periódicos y las revistas de información general. Selección de artículos para el estudio de la Historia del Periodismo Español*, Murcia, 2011.

Orozco Núñez, Miriam, *El Nacimiento de la Prensa de Masas en Europa: El Caso de España*, Cadiz, 2016.

Sapolyo, Enver Behnan, *Atatürk'ün Ölümü 10 Kasım 1938*, Refet Zaimler Kitapevi, İstanbul, 1957.

Sarı, Mustafa, “The Times Gazetesi'ne Göre Atatürk'ün Vefatı”, *Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10/1, 2008, ss. 371-382.

TBMM Zabıt Ceridesi, V. Devre, c. 27, İçtima. 4, Dördüncü İnikad, 14 Kasım 1938.

TBMM Zabıt Ceridesi, V. Devre, c. 27, İçtima. 4, Üçüncü İnikad, 11 Kasım 1938.

Toksoy, Nurcan, “Avrupa Gazetelerinde Atatürk'ün Ölümüyle İlgili Olarak Çıkan Haber ve Yorumların Türk Basımına Yansıması”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 37-38, Mayıs-Kasım 2006, s. 141-186.

Uzun, Hakan, “Liderine Ağlayan Bir Ulus: Atatürk'ün Ankara'daki Cenaze Töreni”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 43, Bahar 2009, s. 531-553.

Üçüncü, Uğur, “Atatürk'ün Cenaze Merasimi Sırasında Türkiye'de Yapılan Matem Törenleri”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, c. XIII, s. 1, Yaz 2013, s.79-103.

Ünaydın, Ruşen Eşref, *Atatürk'ün Hastalığı*, Ankara, 1959.

White, G. F., *A Century of Spain and Portugal (1788-1898)*, Methuen & Co Yayınevi, Londra, 1909.

İspanyolların Gözünden Atatürk'ün Vefatı ve Cenaze Merasimi

Yazıcı, Serkan- Çelik, M. Bilal, “Yalan Haberlerden Gerçek Haberlere: Basında Atatürk'ün Ölümü”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume 5 Issue 6, December 2012, s. 105-117.

Yetişgin, Mehmet, “İngiliz The Times Gazetesinin Atatürk'ün Vefatı Üzerine Yaptığı Haber, Yorum ve Yayımladığı Obituary”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 7, s. 3, 2006.